

Savaş ve İstismların
Gölgesinde Çocuk Olmak

DÜNYANIN ÇOCUK KARNESİ

TEMMUZ 2016

Zülfiye Zeynep Bakır

info@insamer.com

www.insamer.com

INSAMER
İNSAN VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية والاجتماعية

ULUSLARARASI HUKUK

ARAŞTIRMA 18

Araştırma 18
Uluslararası Hukuk
Temmuz 2016

Savaş ve İstismlarların Gölgesinde
Çocuk Olmak
Dünyanın Çocuk Karnesi

©İNSAMER 2016

Bu yayının bütün hakları İNSAMER İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi'ne aittir. İNSAMER'in izni olmaksızın yayının metni herhangi bir formda yayımlanamaz, kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve dağıtımını yapılamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Hazırlayan: Zülfiye Zeynep Bakır
Genel Yayın Yönetmeni: Dr. Ahmet Emin Dağ
Editör: Ümmühan Özkan
Web Editörü: Mervenur Lülecı Karadere

Nuhun Gemisi

Sayfa Tasarım: Fatih Hacıoğlu
Baskı: Pelikan Basım
Maltepe Mh. Gümüşsuyu Cd.
Odin İş Merkezi No. 1/28 Topkapı-İSTANBUL

Karagömrük Mh. Kaleboyu Cd.
Muhtar Muhittin Sk.No:6 PK.34091
Fatih / İstanbul - TÜRKİYE

İÇİNDEKİLER

Giriş	01
Çocuk Hakları Sözleşmesi	03
Savaş ve Savaşın Çocuklar Üzerindeki Etkileri	05
Çocuk İstismarı ve İhmalin Çocuklar Üzerindeki Etkileri	10
Yoksulluk ve Yoksulluğun Çocuklar Üzerindeki Etkileri	15
Sonuç	19
Sonnotlar	22

Giriş

» “17. yüzyıl matematiğin çağıydı; 18. yüzyıl doğa bilimlerinin, 19. yüzyıl ise biyolojinin çağıydı. Bizimkisi, yani 20. yüzyıl ise korkunun çağıdır.” diyen Cezayir doğumlu Albert Camus,¹ bu sözleri savaşlar içerisinde kaynayan dünyanın durumunu betimlemek için sarf etmişti. Aslında bu sözler, bir tanımlamadan ziyade içinde bulunduğumuz dönemi özetleyen veciz bir ifade olarak çağımıza da tanıklık etmektedir. Yaşanan siyasi krizler, ekonomik adaletsizlikler, sosyal yozlaşma ve ahlaki değerlerin yok edilmesi bize çok farklı bir çağı getirdi. Hepimizin gözleri önünde cereyan eden Suriye’deki iç savaş, Kafkasya halklarının maruz kaldığı Rus baskıları, Fi-

listin halkının durumu, Amerika’nın Afganistan ve Irak’taki işgalleri gibi çok sayıdaki savaş, içinde bulunduğumuz dönemde insanlığın şahit olduğu şiddetin örneklerinden yalnızca birkaçı. Bugün bizler bir yanda açlık ve yoksulluktan kırılan öte yanda fazla kilolarından kurtulmak için milyonlar harcayan birbirine tamamen zıt yaşam koşullarına sahip insanların var olduğu bir dönemi yaşıyoruz. En önemli ahlaki değerlerin yok edildiği, ahlaksızlığın hak savunuculuğu olarak yansıtıldığı bir çağı teneffüs ediyoruz.

Yaşanan bütün bu krizlerden, hak ihlallerinden, ahlaki yozlaşmadan ve yoksulluktan etkilenen en savunmasız kesimi ise ne yazık ki ço-

cukların oluşturmaktadır. Bu nedenle sebepleri farklı olsa da sonuçları çocukların mağduriyetine yol açan unsurların ele alındığı bu rapor, 21. yüzyılın küreselleşen dünyasında çocuk olmanın ne demek olduğunu ve çocukların maruz kaldığı hak ihlallerini gözler önüne sermeyi amaçlamaktadır.

“Geleceğe, olgunlaşmaya ve ilerlemeye yönelik bir umut olmadan anlamlı bir yaşamdan söz edilemez.” düşüncesinin ışığında hazırlanan bu raporla, toplumların gelişmesi ve ilerlemesi için büyük önem arz eden çocukların maruz kaldığı açlık, yoksulluk, istismar, ihmal gibi vakalarla onların geleceklerinin ve geleceğe dönük umutlarının nasıl söndürüldüğü gözler önüne serilmeye çalışılmaktadır.

Terörist gruplar tarafından kaçırılarak veya kandırılarak savaş alanlarına sürüklenen çocukların içler acısı halleri, Afrika’da yaşanan kıtlık ve kuraklık sebebiyle ölümle burun buruna kalan çocukların durumu, kısaca küreselleşen dünyada

çocukların maruz kaldığı tüm insani hak ihlallerine dikkat çekilmeye çalışılmaktadır.

Raporun tamamında genel olarak çocukların maruz kaldığı şiddet, istismar, yoksulluk, eğitim hakkından mahrum edilme gibi durumların, çocukların gelişiminde yol açabileceği fiziki, psikolojik ve ahlaki sorunlara değinilmektedir. Ağır insani krizlerin tetiklediği bu sorunların çocuklar üzerinde yaratabileceği onarılmaz ağır travmatik etkilerin uzun vadede içerisinde bulundukları toplumlar açısından bir tehdit oluşturup oluşturmayacağı konusu ele alınmaktadır.

Rapor, onlarca verinin alt alta sıralanarak verilmesi yerine, okumayı kolaylaştırması açısından meselelerin özünü ele almaktadır. Bu minvalde her konuya değinmek yerine çocukların maruz kaldığı hak ihlallerinin muhtevası, çocuklar üzerindeki etkileri, dünya kamuoyunun vicdanını sızlatan spesifik sorunlar ele alınarak okuyucunun dikkati ve ilgisi canlı tutulmaya çalışılmıştır.

Bu rapor, 21. yüzyılın küreselleşen dünyasında çocuk olmanın ne demek olduğunu ve çocukların maruz kaldığı hak ihlallerini gözler önüne sermeyi amaçlamaktadır.

ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİ

Çocuğun korunması, onun “bir insan” olarak sevgi ve şefkate layık olması yanında, toplumun da bir parçası olması ilkesine dayanır.² Çocukların kötü muamele gördüğü, ihmal ve istismara uğradığı toplumların kültürü geri kalmış bir kültür olarak değerlendirilebilir. Buna karşın, çocuklara değer veren, onlara sağlıklı gelişme olanakları sağlayan toplumların ileri bir kültür düzeyinde oldukları söylenebilir.³ Çocuğun fiziki, psikolojik, zihinsel ve ahlaki gelişiminin uygun koşullarda sağlanması modern toplumların en temel vazifelerinden biridir. Tabiatı gereği kırılgan ve savunmasız olan çocuk, nizami kurallar çerçevesinde korunmaya ihtiyaç duyar. Bu kurallar çocuğun doğuş-

tan gelen hak ve hürriyetlerine uygun olup, çocuğun onurunu ve saygınlığını incitmeyecek nitelikte olmalıdır. Çocuklar açısından olduğu kadar toplumun geleceği açısından da önem teşkil eden bu hak kavramı, çok uzun zamandır hukukun konusu olagelmıştır. Buna karşın “*çocuk haklarını düzenleyen kurallar*” şeklinde tanımladığımız çocuk hukukunun literatüre girişi ise çok yeni bir hadisedir.

Çocuklara yönelik yaklaşımların gözden geçirilip yeniden düzenlendiği bir alan olan çocuk hukuku; genç, kendi içerisinde ihtiyaçlar doğrultusunda sürekli yenilenen bir bilim dalıdır. Dar anlamıyla çocuk hukuku, ana-baba ve çocuk arasındaki görevleri düzenleyen kurallar bütünü olarak da ifa-

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye başta olmak üzere tüm İslam ülkelerinin de taraf olduğu bu sözleşme, dünya devletlerince nicel anlamda en çok onaylanan insan hakları belgesidir.

de edilmektedir. Çocuğun ana-babasından talep edeceği hakların uygulanması görevi devlete aittir. Hakların uygulanması esnasında yaşanacak herhangi bir usulsüzlükte devlet müdahale etmek zorundadır. Devlet, çocuğun münferit haklarının çocuğun yüksek yararına kullanımını sağlamakla yükümlüdür.

İslam toplumlarındaki aile yapısı da çocukların gelişimi konusunda oldukça kararlı bir yaklaşım sergilemiştir. Çocuğun masum olduğu ilkesinden hareketle, ailelere o fitratı koruma sorumluluğu yükleyen İslam, ebeveyn ile toplumun rollerini ayrı ayrı belirlemiştir. Tarihî süreç içerisinde ülkeler arasındaki uygulamalar farklılaşsa da çocukların hukukunu koruma hususunda genel ilkeler muhafaza edilmiştir.

Modern devletin çocuğa karşı görevi yalnızca ana-babayı denetlemek değildir. Devlet, çocukların yetenekleri doğrultusunda onları güvence altına almanın yanı sıra, onların ekonomik ve sosyal refahını da sağlamak zorundadır.⁴ Peki devlet çocuklar üzerinde hak ihlali yaptığında devreye hangi yapı girecektir? Bu, uluslararası hukuku uzun süre meşgul eden bir konu olmuştur. Küreselleşen dünya, değişen sınırlar, devletlerin çakışan çıkarları yüzünden çıkan savaşlar ve artan terör olaylarıyla beraber, mağduriyetleri had safhaya ulaşan çocukların durumu, söz konusu çocuk hukukunun *uluslararasılaşmasını* kaçınılmaz hale getirmiştir.

Bu anlamda Batı'daki ilk kurumsal çalışmalar çocuklar için *Uluslararası Yardım Örgütü*'nün 1920 yılında kurulmasıyla başlamıştır. Kurulan bu örgüt başlangıçta yalnızca savaşlardan zarar gören ülke çocuklarının ihtiyaçlarını gidermeyi amaçlamıştır. Yapılan çalışmalar daha planlı ve geniş kapsamlı bir çocuk hakları programının düzenlenmesini sağlamıştır. Söz ko-

nusu dönüşüm, 26 Eylül 1924 tarihinde, Milletler Cemiyeti Genel Kurulu'nun hazırladığı, “*Çocuk Hakları Bildirgesi*”nde kendisini göstermiştir. Bu belge, çocuklarla ilgili ilk geniş kapsamlı uluslararası düzenlemedir.

2. Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle sekteye uğrayan çocuk haklarının uluslararasılaştırılmasına yönelik bu girişim, 24 Ekim 1945 tarihinde kurulan Birleşmiş Milletler'in (BM) yayımladığı *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi*'nde de kendisine yer bulamamıştır. Bildirgenin çocuk haklarıyla ilgili özel düzenlemelere yer vermemesi yeni bir uluslararası çalışmayı gerekli kılmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda 20 Kasım 1959'da BM Genel Kurulu, 78 ülke temsilcisinin katıldığı genel oturumunda Çocuk Hakları Bildirgesi'ni oy birliği ile kabul etmiştir. *Çocuk Hakları Cenevre Bildirgesi*'yle 1924 yılında başlayan bu süreç, 20 Kasım 1989 tarihli *BM Çocuk Hakları Sözleşmesi*'yle nihai şeklini almıştır.

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye başta olmak üzere tüm İslam ülkelerinin de taraf olduğu bu sözleşme, dünya devletlerince nicel anlamda en çok onaylanan insan hakları belgesidir. Çocuğu alakadar eden tüm işlerde çocuğun yararının gözetilmesi ilkesi, sözleşmenin mihenk taşıdır. Sözleşmeyle çocuğun ırk, dil, din, cinsiyet farkı gözetilmeksizin; bedenî, ruhi, moral ve mental gelişimini sağlayacak yeterli bir hayat hakkına sahip olması gerektiği kabul edilmektedir. Bu çerçevede gerekli şartların sağlanması sorumluluğu, çocuğun bakımını üstlenen kişilere aittir. Ancak bu ödev ve yükümlülüklerin yerine getirilmesinde sorumlu kişi veya devletler yeterli olmadıkları takdirde, bu vazife sözleşmeye taraf olan diğer devletlere devredilmektedir.

Çocukların eğitim, beslenme, barınma ve diğer tüm insani temel ih-

tiyaçlara olan erişimini birer hak sayan, çocukların sömürüden ve zorunlu askerî hizmetten korunmasını garanti altına alan Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne ABD taraf olmamıştır. Dünya

ya kamuoyu tarafından eleştiri bombardımanına tutulan ABD'nin takındığı bu tutumu anlayabilmek, savaşlar içerisinde kavrulduğumuz şu günlerde pek mümkün görünmemektedir.

SAVAŞ VE SAVAŞIN ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

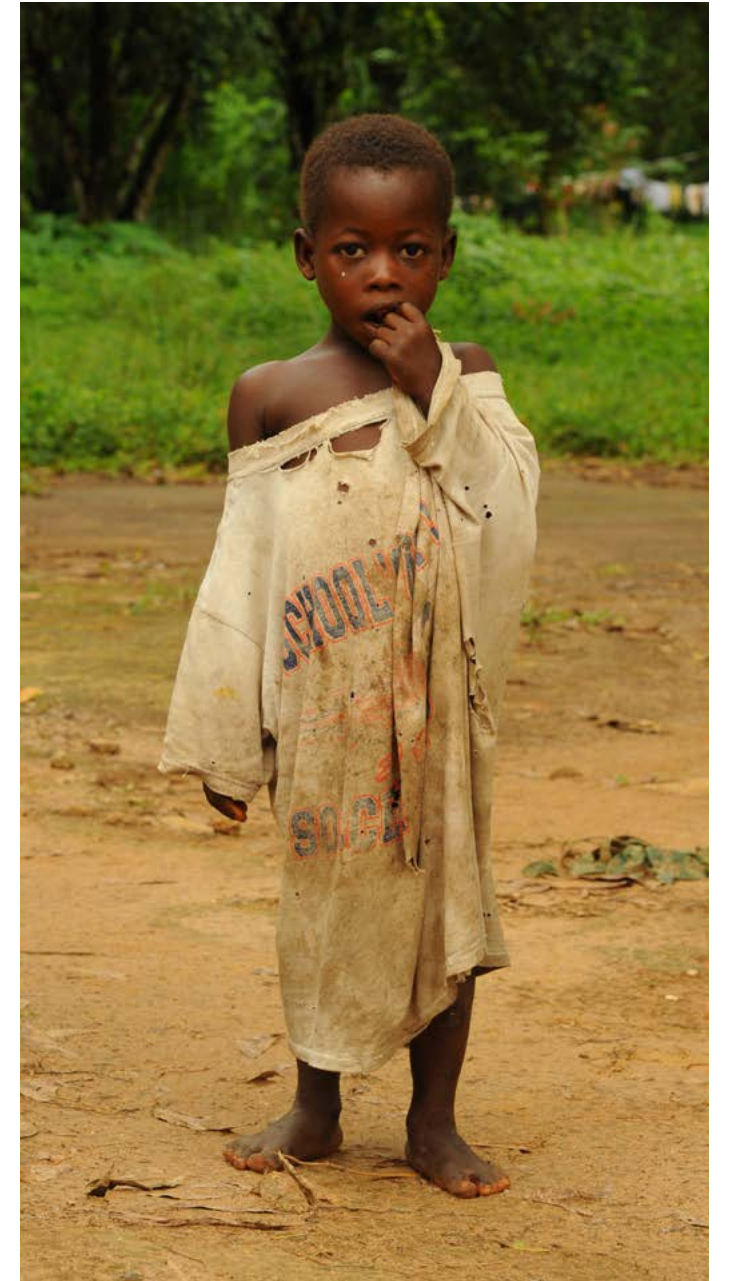
➤ İnsan hakları ihlallerinin en temel sebeplerinden biri olan savaş durumu, literatürde devlet veya ulus içerisindeki rakip siyasal güçler arasında gerçekleşen hasım gücün iradesini kırmak için açıkça ilan edilmiş silahlı şiddet tekeli olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım ilk kez Soğuk Savaş'la bir-

likte değişmeye başlamış ve mevcut tanımdaki değişim Sovyet Rusya'nın 1990 tarihinde yıkılmasıyla ortadan kalkınan iki kutuplu dünya düzeniyle devam etmiştir. Sovyet rejiminin yıkılmasına müteakip ortaya çıkan yeni sistemde güvenlik ve tehdit algıları farklılaşmış, algıdaki ayrışma ha-

sebiyle de etnik ve dinî kökenli yeni çatışmalar meydana gelmiştir. Güvenlik ve tehdit algılarındaki ayrışma neticesinde vuku bulan bu çatışmalar, ilkel nefreti doğurmuş; akabinde yaygınlaşan şiddet ise transnasional şiddet gruplarının türemesine neden olmuştur.

Öte yandan, ağır insani krizlerin en büyük tetikleyicileri olarak da tanımlayabileceğimiz savaşlar, toplumsal düzeyde onarılamaz psikososyal yıkımlara neden olmaktadır. Savaş esnasında vuku bulan ağır insan hakkı ihlallerinin özellikle çocuklar üzerinde yarattığı travmatik etkiler, onların fiziksel, psikolojik ve ahlaki gelişimleri üzerinde kalıcı hasarlar bırakmaktadır. Doğrudan yahut dolaylı olarak yaşanan terör olaylarına maruz kalan çocuklar, ölüm korkusuyla karşı karşıya kalmaktadır.

Savaşların çocuklar açısından iki önemli yönü bulunmaktadır. Bunlardan ilki, savaş mağduru olarak çocukların yaşadığı yıkım, yetim kalma ve istismara uğrama durumudur. İkincisi ise savaşlarda "çocuk asker" olarak kullanılmaları dolayısıyla yaşadıkları mağduriyetlerdir. Devletler arasındaki politik çatışmaların, çeşitli terörist gruplar arasındaki çekişmelerin, radikal algıların keskinleşmesinin bir ürünü olan savaşlar, çocukların yaralanmalarına, sakat kalmalarına hatta ölmelerine neden olmaktadır. Bugün dünyadaki silahlı çatışmalardan en büyük zararı çocuklar görmektedir. Suçsuz yere öldürülmelerinden başka, kalıcı zararlara uğrayabilmektedirler. Bunların yanında ebeveynlerini, yakın arkadaşlarını ve akrabalarını yitirme tehlikesiyle de karşı karşıya kalan bu çocuklar, hayatlarının kalanını yetim olarak sürdürmektedirler. Bugün dünyada kayıtlı yetim sayısı 150 milyonu bulurken, resmî olmayan rakamın 400 milyonu aştığı tahmin edilmektedir. Fıtratları gere-

ği korunma ihtiyacı hisseden çocuklar, savaşların ve çatışmaların gerçekleştiği kaotik ortamlarda fiziksel, ruhsal ve cinsel istismarlara da açık hale gelmektedir. Savaş esnasında ve sonrasında yoğun korku ve çaresizlik gibi duyguları sıklıkla yaşayan çocuklar, başlarından geçen tüm kötü olayların tekrarlanacağı endişesini taşımakta, dünyanın güvensiz ve örseleyici bir yer olduğu kanaatine kapılabilmektedirler.

Bilişsel ve duygusal yetileri bir hayli kısıtlı olan savaş mağduru çocuklar, karşı karşıya kaldıkları ağır ko-

şullarla baş etmekte zorlandıkları için, öfke ve huzursuzluk gibi birtakım saldırgan tutum ve davranışlar sergileyebilmektedirler. Bir müddet sonra ise çocuklar, yaşanan savaşın kendilerinden kaynaklandığına, bu hususta ellerinden geleni yapmadıklarına da kendilerini inandırabilmektedirler. Bu bağlamda ortaya çıkan kontrolsüz öfke halleri ise onları toplumdan soyutlayabilmektedir. Bütün bunlara ilaveten, çocukların hedeflerine yönelmedikleri bu içsel kızgınlıkları, terörist gruplarca istismar edilmekte, çocukların cins, gözcü, cinsel köle, canlı kalkan ve benzeri şekillerde kullanılmalarını da kolaylaştırmaktadır.

Savaşların yol açtığı mağduriyetlerin bir diğer biçimi olarak ortaya çıkan çocuk asker olgusu, yıkıcı savaş koşullarının en acı sonuçlarından biridir. Çocuk askerler mevcut savaş koşullarında “masrafsız”, “feda edilebilir” tanımlamalarına uydukları ve manipülasyona açık oldukları için aktif şiddet eylemcileri haline getirilmektedirler. TBMM Araştırma Hizmetleri Başkanlığı’nın “Silahlı Çatış-

malarda Çocuklar” adıyla yayımladığı bir araştırmaya göre, dünya genelinde 250.000 civarında çocuğun silahlı kuvvetlerde veya silahlı gruplara yardımcı hizmetlerde çalıştırıldığı kaydedilmiştir. Araştırmada, çocuk asker sayısının devletin resmî silahlı kuvvetleri dışındaki silahlı gruplarda hızla artmasının üç temel nedeninin bulunduğu belirtilmiştir: a) Fakir ülkelerdeki toplumsal parçalanma ve geri kalmışlık, silahlı grupların çocukları kaçırabileceği veya onları gönüllü olarak silah altına alabileceği hazır bir çocuk havuzu ortaya çıkarmaktadır. Ekonomik ve sosyal açıdan dezavantajlı çocuklar silahlı grupların hedefindedir. b) Teknoloji, ölümcül silahları daha küçük, daha isabetli ve kullanımı kolay hale getirmiştir. Örneğin, 10 yaşındaki bir çocuk yaygın, ucuz AK-47’i silahını yarım saatlik bir eğitim sonrasında kullanabilmektedir. c) Devlet dışı aktörler, modern çatışmalarda çocukları, güçlerini hızlı ve kolayca arttırmanın masrafsız ve verimli bir yolu olarak görmektedir. Devlet dışındaki silahlı gruplar (paramiliter grup-

lar, isyancılar, gerilla grupları vb.) genellikle çocukları zorla (kaçırma dâhil) silah altına almaktadır. Bazen de siyasi motivasyon, kendisini veya ailesini koruma, gelir elde etme, intikam alma veya macera arzusu gibi nedenlerle de çocuklar “gönüllü” olarak bu gruplara katılabilmektedir.

Araştırmada çocuk askerlere ilişkin bazı veriler şu şekildedir: BM, çocuk asker sayısının 250.000 ile 300.000 arasında olduğunu tahmin etmektedir. Hâlihazırda en fazla çocuk asker Afrika ve Asya kıtalarında bulunmaktadır. Latin Amerika ve Ortadoğu’da da çocuklar “savaşçı” olarak kullanılmaktadır. Kızların çocuk askerler içindeki oranı için %10 ile 40 arasında değişen rakamlar verilmektedir.

Myanmar’da 350.000 kişilik ordunun dörtte biri 18 yaş altı çocuklardan oluşmaktadır. Kolombiya’daki *Küçük Arılar*, Sri Lanka’daki *Bebek Tugayları* ve *Özgürlük Kuşları*, Liberya’daki *Küçük Adamlar*, çocukların savaşçı olarak kullanıldığı birkaç örnektir. Sadece Afrika kıtasında, başta Angola, Burundi, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Fildişi Sahilleri, Ruanda, Sierra Leone, Sudan ve Uganda olmak üzere 120.000 çocuk savaşçı bulunmaktadır. Demokratik Kongo Cumhuriyeti’nde kullanılan çocuk asker sayısının 30.000’i bulunduğu, ülkenin doğusundaki bazı milis güçlerin %60’ının çocuklardan oluştuğu dönemler olmuştur.

Yıl	Çocuk Katılımı	Çocuk Katılım Oranı (%)
1978	1	100
1983	0	0
1984	1	100
1986	1	100
1987	1	33,33
1988	2	40
1989	4	40
1990	4	40
1991	10	37,04
1992	23	43,4
1993	34	60,71
1994	19	51,35
1995	23	50
1996	23	41,82
1997	26	38,81
1998	24	27,91
1999	87	28,9
2000	17	20,99
2001	29	22,66
2002	19	20,43
2003	9	11,84
2004	19	24,68
2005	17	26,98
2006	10	20,41
2007	3	15
2008	6	19,35
2009	6	15,79
2010	0	0
2011	0	0
TOPLAM	418	29

Yıllara Göre PKK Terör Örgütüne Çocuk Katılım Oranları⁶

BM Genel Sekreteri'nin 15 Mayıs 2014 tarihinde BM Genel Kurulu'na ve Güvenlik Konseyi'ne sunduğu "Sihahlı Çatışmalarda Çocuklar" başlıklı rapora göre Afganistan, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Myanmar, Somali, Sudan, Güney Sudan, Suriye ve Yemen resmî makamları çocukları (zorunlu olarak) silah altına almaktadır. Aynı raporda, resmî silahlı birimler dışında çocuk savaşçıların bulunduğu ülkeler ise Afganistan, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Filipinler, Irak, Kolombiya, Mali, Myanmar, Nijerya, Orta Afrika Cumhuriyeti, Somali, Sudan, Güney Sudan, Suriye, Uganda ve Yemen olarak sıralanmaktadır. Özetle, 15 ülkede 51 devlet dışı silahlı örgüt çocukları silah altına almakta, onları silahlı çatışmalarda kullanmakta veya onlara karşı ciddi ihlaller gerçekleştirmektedir.

Çocuk askerlerin büyük kısmı gelişmekte olan ülkelerdeki resmî silahlı kuvvetler dışındaki silahlı gruplarda bulunsun da bu sorun, sadece gelişmekte olan ülkelerin sorunu değildir. Gelişmiş birçok ülke de 18 yaş altındaki çocukları silahlı kuvvetlerine almaktadır: Kanada'da 16 yaş, Avusturya ve ABD'de 17 yaş silah altına almada asgari yaş sınırı olarak belirlenmiştir. Silah altına almada asgari yaşı 16 olarak belirleyen İngiliz ordusunda 18 yaşın altında 6.000 personel bulunmaktadır.

Mart 2011'den bu yana Suriye'de yaşananlar da yukarıda altı çizilmeye çalışılan acı tablonun bir diğer çarpıcı örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Arap Baharı'yla demokrasi ve özgürlük talepleri artan halka aşırı güç kullanarak karşılık veren Baas rejimi, Suriye'de ağır insan hakları ihlalleri gerçekleştirmektedir. İnsan hakları sicili öteden beri kötü olan Baas rejiminin orantısız güç kullanımıyla vuku bulan malum savaş

altıncı yılındadır. Son dönemde ise savaşın yaşandığı coğrafyanın muhalif ve rejim güçlerinin çatıştığı bir yer olmaktan çıkarak dışarıdan birçok devletin vekâlet savaşları yürütmeye başladığı kaotik bir alana tahavvül ettiği görülmektedir. Suriye'de rejim güçleri ve vekâlet savaşçı yürüten kimselerce muhalifleri ve başta çocuklar olmak üzere sivilleri hedef alan hak ihlallerinin tam manasıyla savaş suçuna dönüştüğü gözlenmektedir.

Asker, kadın, çocuk ayrımı gözetilmeden yürütülen bu savaşta, İngiltere merkezli Suriye İnsan Hakları Gözlemevi'nin hazırladığı rapora göre yaklaşık 400.000 kişi hayatını kaybetmiştir. Savaşan tarafların gizlilik uygulamaları nedeniyle sayıyı tam olarak belgeleyemedikleri ni ifade eden Gözlemevi yetkilileri, bu verilerin daha da yüksek olabileceğini belirtmektedir. Bu minvalde Suriye İnsan Hakları Örgütü tarafından hazırlanan bir diğer rapora göre ise, çatışmalarda ölen sivillerin sayısı 176.678'dir. Bunların 18.242'si çocuk, 18.457'si kadın, 11.427'si işkence altında ölen kişilerdir. Bunlar dışında ayrıca 27.496 silahlı muhalifin de çatışmalarda öldüğü tahmin edilmektedir. Söz konusu raporda rastgele yapılan bombardımanlar ve silah atışlarının en büyük kurbanlarının da yine kadın ve çocuklar olduğu belirtilmiştir. Raporda ayrıca 23 Eylül 2014'ten itibaren ABD öncülüğünde DAES'le mücadele etmek için kurulan koalisyon birliğinin yaptığı hava saldırılarında da çok sayıda sivilin hayatını kaybettiği kaydedilmiştir.

Altıncı yılındaki Suriye Savaşı'nda milyonlarca Suriyeli evlerini terk etmek zorunda kalmıştır. Savaşın başlamasıyla farklı ülkelere sığınan Suriyelilerin geleceğe ilişkin durumlarıysa belirsizliğini korumaktadır. Bu

insanların yeme, içme, barınma, eğitim gibi temel insani hakları tehlike altındadır. 2,7 milyondan fazla Suriyeliye ev sahipliği yapan Türkiye'nin özellikle eğitim çağındaki 750.000 çocuk ve gencin eğitimleri için ciddi bir çalışma yürüttüğü gözlenmektedir. Gerek Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda gerekse Suriyeli eğitimcilerin kendilerinin kurduğu okullarda halen 400.000'e yakın çocuk eğitim görmektedir. Birkaç yıl içinde de okul çağındaki bütün çocukların okula kazandırılması hedeflenmektedir. Kendilerine ayrılan mülteci kamplarında yaşayan Suriyelilerin su, temizlik, sağlık hizmetleri, eğitim, gıda ve diğer tüm ihtiyaçları Türkiye tarafından karşılanmaktadır. Türkiye 2012 yılından itibaren mülteci sayısının katlanarak artması üzerine BM'den yardım istemiştir. Avrupalı devletler de Avrupa'ya sığınmacı akınının durdurulması şartıyla Türkiye'ye 3 milyar avro yardım yapacaklarını beyan etmişlerdir, ancak bu yardımı birtakım koşullara bağlamış olmaları nedeniyle anlaşmanın uygulanma ihtimali zayıflamıştır.

Türkiye Milli Eğitim Bakanlığı verilerine göre 325.000 Suriyeli çocuğun okullara veya geçici eğitim merkezlerine kayıtlı olduğu ülkemizde, okul çağındaki olduğu halde eğitim imkân-

larından yararlanamayan 400.000'e yakın Suriyeli sığınmacı çocuk ve genç için hızlı eylem planları uygulamaya konulması gerekmektedir. Dünya genelindeki Suriyeli mülteci sayısının yaklaşık 5 milyon olduğu tahmin edilmektedir. Birçok ülkede

çok kötü şartlarda oluşturulan mülteci kamplarında kalan bu insanların trajik durumları görmezden gelinemeyecek kadar hassas bir noktadır. Özellikle çocukları, anlayamadıkları bir savaşın mağduru olarak sıcak yuvalarından çok uzaklarda bir çadırdaki büyüme mahkûm etmek, onların geleceklerini çalmakla eş anlamlıdır.

ÇOCUK İSTİSMARI VE İHMALİN ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Çocukların büyüme ve gelişme dönemlerinde, fiziksel ve psikolojik sağlıklarını olumsuz yönde etkileyen her türlü davranış biçimi çocuk istismarı ve ihmalinin kapsamı alanına gir-

mektedir. İnsanlık tarihinin başlangıcından itibaren görülen ve üzerine konuşulan çocuk istismarı, ilk defa

Çocuk istismarı, “çocuğun toplumsal kurallar yahut yetişkin kişiler tarafından maruz kaldığı uygunsuz ve hasar verici eylemlerin/eylemsizliklerin tümü” olarak da tanımlanmaktadır.

1860 yılında tıbbi literatürde yerini almıştır. Muhtevası itibarıyla çocuk istismarı, “*çocuğun toplumsal kurallar yahut yetişkin kişiler tarafından maruz kaldığı uygunsuz ve hasar verici eylemlerin/eylemsizliklerin tümü*” olarak da tanımlanmaktadır. Bu durumlar, *fiziksel istismar, duygusal istismar, cinsel istismar ve çocuk ihmali* olmak üzere dört ana başlık altında kategorize edilmektedir. İstismar ve ihmalin farklı şekilleri aileleri, toplumları, sosyal kuruluşları, yasal sistemleri, eğitim sistemlerini ve iş alanlarını etkileyen büyük bir halk sağlığı sorunudur.

Söz konusu başlıklardan *fiziksel istismar*; çocuğun kaza dışı nedenlerle şiddet kullanılarak yaralanması durumu olarak tanımlanabilir. Fiziksel istismar, 18 yaşından küçük her çocuk ya da gencin, ebeveynleri yahut sorumluluğu altında bulundukları kişiler tarafından sağlıklarına zarar verilecek biçimde fiziksel

hasara uğratılması durumu olarak da terminolojide yerini almıştır. Bu hasara ebeveyn veya mesul olan kişi elle sebebiyet verebileceği gibi sert bir cisimle vurarak, iterek, ısırarak ya da yakarak da neden olabilmektedir. Ayrıca yetersiz beslenme ve giydirilme, eksik bakım ve hijyenik olmayan koşullar da fiziksel istismarın kapsamı alanındadır.

Duygusal istismar ve ihmali, çevredeki yetişkinler tarafından çocuğun kişiliğini zedeleyici, duygusal gelişimini engelleyici, onurunu kırıcı tavır ve davranışların tümüdür. Mevzubahis istismar, çocuk ve ergenlerin en sık yaşadıkları durum olmasına karşın, yasal olarak tanımında ya da anlaşılmasında zorluklar yaşanmaktadır. Genel itibarıyla sözel olan veya çok ağır cezaları içeren bu tutum, çocuğa yeterli duygusal desteğin sağlanmaması, sevgi gösterilmemesi, cinsel ya da fiziksel şiddete uğradığı zaman sessiz kalınması şekliyle de zuhur edebilmektedir.

Cinsel istismar ise; psikososyal gelişimini tamamlamamış çocuğun herhangi bir yetişkin tarafından cinsel amaçla istismar edilmesidir. Söz konusu durum, çocuğa temas ile olabileceği gibi, teşhir, röntgen ve pornografi gibi yöntemler kullanılması şeklinde de kendini gösterebilmektedir.

Kabaca çocuk istismarı olarak adlandırılan bu hususlara sebebiyet verenler, herhangi bir dine, kültüre mensup ya da belirli ekonomik koşullara sahip olanlar gibi net bir şemayla gruplara ayıramamaktadır. Ancak söz konusu durum bireysel bağlamda ele alındığında, çocuk istismarına sebebiyet veren kişilerin bilişsel, duygusal ve davranışsal sorunlarının olduğu gözlemlenmiştir. Aynı zamanda bu kişilerin çoğunun uyuşturucu madde kullandığı ve çocukluk dönemlerinde benzer travmalara maruz kaldıkları da bilinmektedir. İnsanlık tarihi boyunca üzerine sıklıkla konuşulan bu durum, maruz kalan çocuklarda çatışmalı ruh hallerine, bilişsel yetilerde hasarlara, akademik anlamda başarısızlıklara neden olmaktadır. Saldırgan ve suça yönelik davranışlar, kaygı bozuklukları, intihara meyil, kâbuslar, fobiler, dikkat dağınıklığı, hiperaktivite yine en çok istismara maruz kalan çocuklar da görülmektedir.

Demografik veya sosyoekonomik düzeyle ilgili belirgin bir bağlantısı saptanamayan çocuk istismarı konusu, son birkaç yıldır daha sık gündeme gelmeye başlamıştır. 21. yüzyılda meydana gelen savaşlar, doğal afetler, kişisel bazda yıkımlara neden olan toplumsal ve ahlaki problemler, devletlerin sosyal politikalarındaki yetersizlikler çocuk istismarının artmasına neden olmaktadır. Savaş veya farklı sebeplerle yurtlarından edilen, ailelerini kaybettikleri için korumasız kalan ço-

cukların durumu ve özellikle annenin eşlik ve kadınlık rollerinin ailenin büyük kız çocukları tarafından devralınması gibi hususlar, artan istismar vakalarının sebepleri arasındadır. Toplumun her kesimini derinden etkileyen sosyal bir sorun olan çocuk istismarı konusunun, istatistikler ve yaşanan olaylar değerlendirildiğinde kaygı verici bir yöne evrildiği görülmektedir.

BM'nin 2014 yılında dünya çapında çocuklara yönelik istismara ilişkin yayınladığı bir raporda, her 10 kız çocuğundan birinin cinsel istismara maruz kaldığı ifade edilmektedir. 190 ülkeden edinilen veriler dikkate alınarak hazırlanan raporda ayrıca cinayete kurban giden çocuk ve ergen sayısının 2012 yılında 95.000'i bulduğu belirtilmektedir.

Bu durum Brezilya, Guatemala, Kolombiya, Panama, Venezuela gibi Latin Amerika ve Karayip ülkelerinde 10 ila 19 yaş arasındaki erkeklerde görülen ölüm nedenlerinin başında gelmektedir. Yine BM raporlarına göre 58 ülkede çocukların %17'si ağır fiziksel cezalara maruz kalmaktadır. Her 10 yetişkinden üçününse bu davranış biçimini çocuğun yetiştirilmesi için gerekli gördüğü tespiti de raporda dikkat çeken hususlar arasındadır.

Çocuk istismarıyla alakalı bir diğer kan dondurucu hadise de Uzak Doğu Asya'nın en fakir ülkelerinden biri olan Endonezya'da yaşanmaktadır. Sürdürülebilir nitelikte çeşitli ekonomik altyapıya sahip olmayan Endonezya'nın Batı Java bölgesinde aileler, geçimlerini kız çocuklarını kadın ticareti yapan kişi veya gruplara yüklü miktarlarda para yahut lüks bir ev karşılığında satarak kazanmaktadır. Yaşları 15-16 ve üzeri olarak değişen, fuhuş yapmaya zorlanan kız çocuklarının bu içler acısı durumu, söz konusu yerel halk tara-

findan oldukça normal karşılanmaktadır. Öyle ki aileler, kız çocuk sahibi olduklarında, ilerleyen zamanlarda herhangi bir maddi sıkıntıya düşerlerse bu çocukların kendilerine maddi katkı sağlayacağı düşüncesiyle kutlama yapmaktadırlar. Yalnızca evlendikleri takdirde böyle bir şeye maruz kalmaktan kurtulabilen kız çocukları, ne geleceğe dair hayaller kurabilmekte ne de eğitim hayatlarına devam edebilmektedirler. Ayrıca, ebe-

radığı bildirilirken, İsrail'de yapılan bir çalışmada öğrencilerin %22,2'sinin fiziksel, %29,1'inin duygusal istismara uğradığı tespit edilmiştir. Yine İsrail'de, Devlet Denetçisi Yosef Shapira'nın 2015 yılında yayımladığı bir rapora göre 6.000 çocuğun cinsel, 13.000 çocuğun ise fiziksel istismara maruz kaldığı saptanmıştır. İnsan Hakları Örgütü tarafından yayımlanan bir diğer raporda, İsrail polisleri tarafından gözaltına alınan Filis-

BM ASKERLERİNE YÖNELİK CİNSEL İSTİSMAR İDDİALARI

Dünyanın pek çok çatışma bölgesinde sivillerin güvenliğini sağlamakla görevli BM'ye bağlı askerler, zaman zaman cinsel istismar suçlamalarıyla karşı karşıya kalıyor.

BM İstikrar Misyonu (MINUSCA) askerleri 2015'ten bu yana 171 cinsel istismar olayına karışmakla suçlandı.

2016: BM'ye göre ocak ve mart aylarında Burundili ve Faslı askerlerin karıştığı 25'ten fazla cinsel istismar olayı yaşandı. Takip eden aylar içerisinde 100'e yakın yeni vakanın olduğu belirtiliyor.

2015: MINUSCA'ya bağlı askerlere yönelik Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Orta Afrika Cumhuriyeti'nde 38 cinsel istismar suçlaması bulunuyor.

2014: Geçen yıl Orta Afrika Cumhuriyeti'nde görevli Fransız askerlerinin 2014'te altı çocuğa cinsel istismarda bulundukları iddiaları ortaya atılmıştı. MINUSCA'ya bağlı Burundili ve Gabonlu askerlerin de söz konusu istismar vakasına karıştığı öne sürüldü.

MINUSCA, Ocak ayında cinsel istismarla suçlanan 925 Demokratik Kongolu askerin ülkelerine geri gönderilmesine karar verdi.

BM İnsan Hakları Yüksek Komiseri Zeyd Raad el-Hüseyn, mağdur olduğu söylenen çoğu çocuk toplam 108 kişinin ifadesine başvurulduğunu belirtti.

veynleri tarafından ticari gelir kapısı olarak görülen bu çocuklar, yapmaya zorlandıkları iş sebebiyle bir müddet sonra sağlıklarını da yitirerek AIDS ve benzeri ölümcül hastalıklara yakalanmaktadırlar.⁸

Amerika'da yapılan bir çalışmada acil polikliniğine gelen beş yaş altı çocuk yaralanmalarının %10'unun istismara bağlı olduğu belirtilmektedir. Güney Afrika'da çocukların %26,3'ünün cinsel taciz/tecavüze uğ-

radığı bildirilirken, İsrail'de yapılan bir çalışmada öğrencilerin %22,2'sinin fiziksel, %29,1'inin duygusal istismara uğradığı tespit edilmiştir. Yine İsrail'de, Devlet Denetçisi Yosef Shapira'nın 2015 yılında yayımladığı bir rapora göre 6.000 çocuğun cinsel, 13.000 çocuğun ise fiziksel istismara maruz kaldığı saptanmıştır. İnsan Hakları Örgütü tarafından yayımlanan bir diğer raporda, İsrail polisleri tarafından gözaltına alınan Filis-

Dünyadaki çocuk istismarı konusu spesifik olaylar baz alınarak incelendiğinde de durumun evrensel bir sorun olduğu bir kez daha görül-

mektedir. Fransa'nın Lyon kentinde bulunan Katolik Kilisesi'ndeki Bernard Preynat isimli papazın çocuklara yaptığı cinsel istismar, yalnızca 2015 yılında ABD'li 133 askerî personelin çocuklara karşı işlenen cinsel suçlardan almış olduğu hükümler, dava konusu olmuş onlarca benzer olaydan sadece birkaçıdır.

Suriye Savaşı'yla birlikte mülteci konumuna düşen milyonlarca insanın sığındıkları kamplarda yaşanan taciz ve tecavüz vakalarıysa söz konusu durumun bambaşka bir boyutunu oluşturmaktadır. Örneğin Fransa'daki Calais Mülteci Kampı'nda yaşları 14 ila 16 arasında değişen yedi erkek çocuğun tecavüze uğraması, küresel ölçekte çocuk haklarının ne denli ihlal edildiğini sarıh bir biçimde ortaya koymaktadır.

Soruna Türkiye üzerinden bakıldığında, istismarın birinci sırada aile içinde gerçekleştirildiği, bunu okulların, kolluk kuvvetlerinin, sokakların, çocuk bakım yuvalarının, tutuklu ve hükümlü olan çocukların tutuldukları kurumların ve çalıştıkları iş yerlerinin izlediği saptanmıştır. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun hazırladığı 2006-2011 yıllarını kapsayan raporda, haklarında koruma kararı alınan çocukların %18,6'sının anne ve babasının ihmali ve istismarına maruz kaldığı için korunmaya alındığı bildirilmiştir. Emniyet Genel Müdürlüğü istatistiklerinde 2002-2005 yılları arasında 0-10 yaş arası 27.782 çocuğun suç mağduru olmaları nedeniyle merkezlere getirildiği bildirilmektedir. Yine Türkiye'de sekiz ilde, yaşları 4-12 arasında toplam 16.100 çocuk üzerinde yapılan bir çalışmada kız çocukların %34,6'sının, erkek çocukların %32,5'inin fiziksel istismara uğradığı saptanmıştır. İstismarı uygulayan-

ların %77'si aile üyelerinden, %11'i akrabalarından, %2'si çocuk ile irtibatı olan diğer kişilerden (öğretmen, bakıcı vb.) oluşmaktadır. Adalet Bakanlığı verilerine göre ise sadece 2014 yılında Türkiye'de açılan "çocuğa taciz davası" sayısı 40.000'dir. Bu davaların 24.285'i karara bağlanmıştır. Sonucu itibarıyla mahkûmiyet kararı verilen dava sayısı ise 13.968'dir. Her ay Adli Tıp Kurumu'na gelen cinsel istismar vaka sayısının 650 civarında olduğu belirtilmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, meclis soru önergelerine verilen cevaplar, sivil toplum kuruluşları ile akademisyenlerin araştırmaları ve günlük gazetelere yansıyan olaylardan elde edilen istatistiki verilere göre çocuk pornografisinin en yaygın olduğu ülkelerden biri olan Türkiye'de, çocuklara karşı cinsel saldırı, taciz, tecavüz davalarında 2008'den 2013'e kadar yaklaşık %400 oranın-

Türkiye’de
çocuklara karşı
cinsel saldırı, taciz,
tecavüz davalarında
2008’den 2013’e
kadar yaklaşık
%400 oranında bir
artış yaşanmıştır.

da bir artış yaşanmıştır. Buna göre, çocuğa karşı işlenen cinsel taciz, saldırı ve istismar suçları ile ilgili davaların sayısı, 2008’de 7.500, 2009’da 13.812 iken, 2011’de 18.334’e yükselmiştir.

Çocuk istismarı mevzusu, tüm dünya halkları açısından ciddi bir sorundur. Önlem alınmaması halinde nesiller boyu sürecek bir döngü haline dönüşebilecek bu olgu, geleceği de tehdit etmektedir. Zira şiddet ve cinsel istismar gibi durumlara

maruz kalan bir çocuğun yaşadığı tüm kötü şeyleri ileriki yaşlarında bir başkasına aynı şekilde yaşatma eğilimi, bunu nesillerin geleceğini etkileyen bir olguya dönüştürmektedir. Çocuk istismarının önlenmesi konusunda kapsamlı biçimde hukuki, siyasi, ahlaki, dinî ve ailevi boyutları içeren bir önlemler politikası hazırlanmalıdır. Bu yapılmaz ise, toplumların hayati dinamikleri sosyal, kültürel ve ahlaki açıdan tahribata uğramaya devam edecektir.

YOKSULLUK VE YOKSULLUĞUN ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Ülkeden ülkeye, sebepleri ve boyutları farklılık gösteren yoksulluk, insanlığın çözmek için büyük uğraşlar verdiği problemlerin başında gelmektedir. BM’nin yapmış olduğu tanıma göre yoksulluk; bireyin beslenme, giyinme, barınma, eğitim gibi temel haklarından yoksun olması durumudur. Bireylerin günlük temel ihtiyaçlarını karşılayacak ekonomik, coğrafi, siyasi ye-

terliliğe sahip olmama hali de yoksulluğun bir başka tanımını ifade etmektedir. Doğal afetler, çölleşme, ülke yönetimlerindeki yozlaşmaların getirdiği eksik ve yanlış politikalar, işsizlik, hızlı nüfus artışı, beyin göçü gibi değişen şartlar, ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar, farklılaşan coğrafi koşullar yoksulluğun sebeplerini oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra yoksulluk, hem geliş-

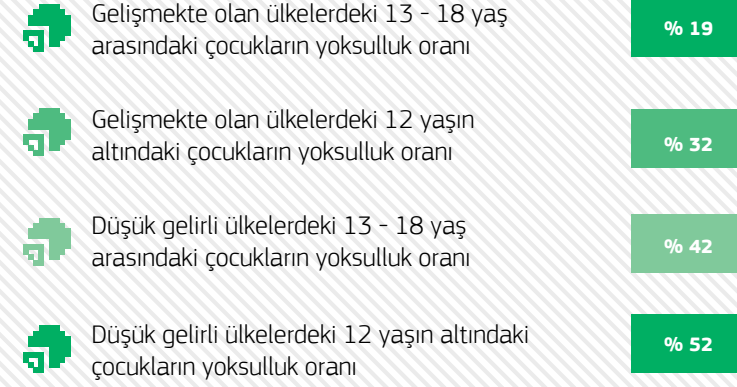
miş hem de gelişmekte olan ülkelerde kendisini farklı şekillerde gösterebilmektedir. Açlık, salgın hastalıklar, çocuk işçiliği, bunların sonucunda vuku bulan ölümler, yoksulluğun farklılaşan yüzleri arasında yerini almaktadır.

Toplumların her kesimi açısından araştırılması, üzerine konuşulması gereken bir sorun olan yoksulluğun en çok etkilediği kesim ise çoğunlukla çocuklar olmaktadır. Çocuğun gelişimiyle doğrudan ilgili olan iyi beslenme, iyi bir hayata sahip olma, güzel bir dünyada yaşama, iyi giyinme, uygun koşullarda barınma, eğitim gibi haklar, yoksulluk nedeniyle sağlanamamaktadır. BM’nin 2013 yılında küresel alanda yaşanan “Çocuk Ölümleri” hakkındaki raporunda açlık ve salgın hastalıklar sebebiyle hayatını kaybeden çocuk sayısının 2012 yılında 6,6 milyon olduğu, bu çocukların beş yaşına dahi gelmeden hayatlarını kaybettikleri belirtilmektedir. Çocuk ölümlerinin en çok Hindistan, Nijerya, Pakistan, Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Çin Halk Cumhuriyeti gibi ülkelerde meydana geldiği de raporda bahsi geçen konular arasındadır.

Çocuk haklarının ihlaline dair diğer örnekler Suriye’nin abluka altına alı-

nan değişik kentlerinde yaşanmaktadır. Bilhassa başkent Şam’da bulunan Yermük Mülteci Kampı ile Lübnan sınırına yakın Madaya kentinden dünyaya yansıyan acı tablolar, buralarda yaşanan dehşeti gözler önüne sermiştir. Bu yerleşim bölgelerinde birçok kadın ve çocuk açlıktan hayatını kaybetmiş, insanlar kedi, köpek, ağaç yaprakları, ot ve kendi dışkılarıyla beslenmek zorunda kalmıştır. Uluslararası baskılar ardından bölgeye girmesine izin verilen insani yardımlar ise bölgede yaşayan insanların ihtiyaçlarını gidermede yetersiz kalmıştır. Örneğin sadece Madaya kasabasında Ocak 2016’da 13.000 çocuğun ölüm tehlikesi altında olduğu, yaklaşık 400 çocuğun yetersiz beslenme sonucu durumunun ağırlaştığı, beşi çocuk olmak üzere toplam 36 kişinin açlık sebebiyle hayatını kaybettiği tespit edilmiştir.

İlaca ve temiz su kaynaklarına erişim, sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi, beslenmenin yeterli hale getirilmesi, kuraklık ve salgın hastalıklarla mücadele gibi unsurlar yoksulluğun doğrudan etkilediği sorun alanlarıdır. Yine savaş halinde olan bölgelerin durumu, uluslararası arenada çıkarları sürekli çatışan devletlerin sorumsuz tutum-

Günlük 1,25 Doların Altında Yaşayan Farklı Yaş Aralıklarındaki Çocukların Yüzdesi-2010¹¹

ları, dünya halklarının karşı karşıya olduğu yoksulluk sorununun ilerleyen dönemlerde de artarak devam edeceğine işaret etmektedir.

Açlık ve salgın hastalıklar sonucu ölümler haricinde, yoksulluğun çocuklar üzerindeki örseleyici bir başka boyutu da çocuğun maddi gelir kaynağı olarak görülmesi mevzuudur. Aileleri tarafından bir hayat poliçesi olarak görülen çocuklar, aile bütçesine katkıda bulunmak, evi geçindirmek, yoksullukla mücadele etmek gibi gerekçelerle çalıştırılmaktadır. “Çocuk işçi” denilen kavramın muhtevasını oluşturan, iradi yeterliliğe sahip olmayan çocukların çalıştırılması hadisesi, çocuk haklarının ihlaline, bununla birlikte birçok ahlaki problemin de ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

hakları ellerinden alınan bu çocuklar, istihdamın en tehlikeli ve ucuz alanlarında kullanılmaktadır.

Türkiye özelinde çocuk işçilerin çalışma nedenleri TÜİK’in 2012 yılı çalışan çocuklar anketi sonuçlarına göre şu şekildedir: 6-17 yaş grubundaki çocukların %41,4’ünün “hane halkı gelirine katkıda bulunmak” için, %28,7’sinin “hane halkının ekonomik faaliyetlerine yardımcı olmak” için, %15,2’sinin ise “iş öğrenmek, meslek sahibi olmak” için çalıştıkları tespit edilmiştir. Ailenin isteği üzerine çalışan çocukların oranı %6, kendi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla çalışan çocukların oranı ise %6,8 olarak belirlenmiştir.¹³

Haftalık ortalama fiilî çalışma süresi okula devam etmeyen çocuklar

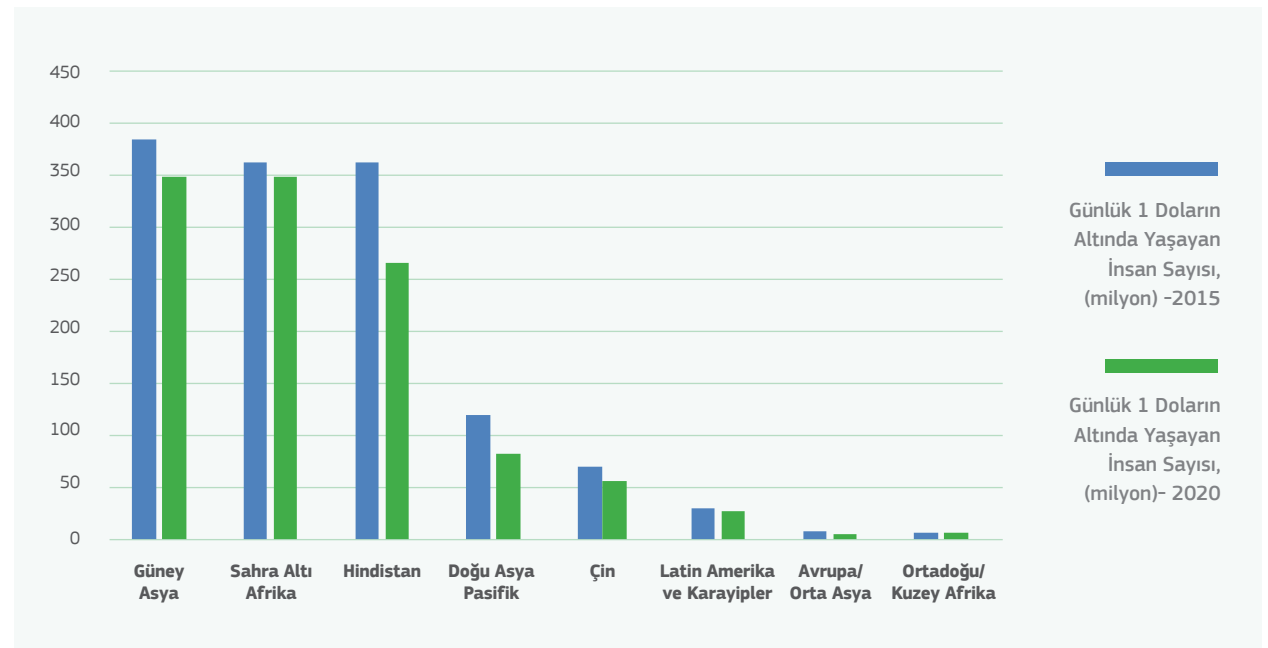
En Fakir Ülkeler	Millî Gelir Düzeyi	En Zengin Ülkeler	Millî Gelir Düzeyi
Demokratik Kongo Cumhuriyeti	290	Norveç	58.500
Liberya	300	Singapur	46.940
Burundi	380	ABD	46.970
Eritre	630	İsviçre	46.460
Nijer	680	Hong Kong/Çin	43.960

Kişi Başına Düşen Millî Gelir Düzeyleri Bakımından En Zengin ve En Fakir Beş Ülke ¹²

Yaşanan bu hak ihlalleri, toplumsal manada büyük kırılmalara sebebiyet vermekte, eğitim ve oyun hakları ellerinden alınarak çalıştırılan çocukların yaşadığı fiziksel ve ruhsal problemler, ilerleyen dönemlerde onların sağlıksız bireylere dönüşmesine sebep olmaktadır. Yetişen bu sağlıksız bireyler dünya toplumlarının tamamı için ciddi bir tehdit unsurudur. Emeğin en savunmasız halini oluşturan çocuk işçiler, dışlanma, yaşanan topluma adapte olamama, insanlara yabancılaşma gibi durumlarla karşı karşıya kalmaktadır. Çalıştıkları için eğitim

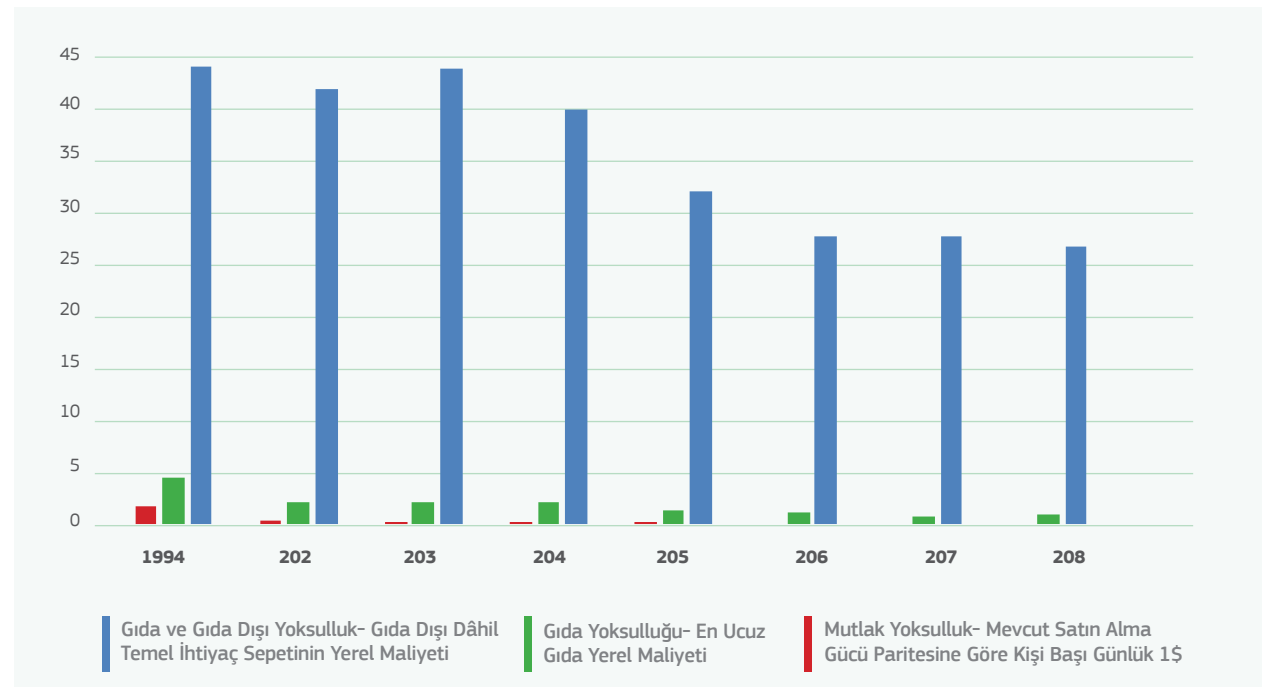
için haftalık 54,3 saat ile Türkiye’nin çalışma saatleri ortalamasının üstündedir.¹⁴ Ücretli, yevmiyeli veya kendi hesabına çalışan çocukların %52’si 2012 yılında aylık 400 TL’lik bir gelirle çalışmak zorunda kalmıştır.¹⁵ Ücretli veya yevmiyeli olarak çalışan çocukların %3,4’ü sakatlanma veya yaralanma yaşamıştır; %34’ü aşırı yorulmaktadır; üçte birine iş yerinde yemek verilmemektedir; %36’sının haftalık izni yoktur. Yıllık ücretli izin, çalışan çocukların %89’u için söz konusu değildir. Mesleki eğitim için çalışanların oranı %21,7 seviyesindedir.¹⁶

Dünyada Günlük Gelirin 1 Doların Altında Olduğu/Olacağı Yerler¹⁷

Küresel ölçekteyse bu rakam Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından “Dünyadaki Çocuk İşçiler 2015” adlı raporda açıklanmıştır. Raporda, düşük gelirli ülkelerde çocukların yaklaşık %30’unun 15 yaşında çalışmaya başladığına dikkat çekilmektedir. 5

ila 14 yaş grubu arasında dünya genelinde 120 milyon çocuk işçinin bulunduğu da raporda yer alan sayısal veriler arasındadır. Çocuk iş gücünün kullanımı, hem gelişmiş hem de Latin Amerika, Ortadoğu, Asya ve Afrika’daki gelişmekte olan pek çok ülkede bü-

Farklı Metodolojiler Kullanılarak Tanımlanan Türkiye’deki Yoksulluk Oranları (%)¹⁸

tün üretim sektörlerinde kendini göstermekle birlikte, az gelişmiş ülkelerde yoğunluk kazanmaktadır.

Kentsel bölgelerde yaşayan çocuklar; sanayi ve hizmet ağırlıklı sektörlerde, örneğin ev işlerinde, çocuk bakıcılığında, dükkânlarda, küçük atölyelerde, restoranlarda çalıştırılırken, kırsal bölgelerde yaşayan çocuklar ev işlerinin yanı sıra tarım ve hayvancılık sektöründe çalıştırılmaktadır. Gerek kentsel gerekse kırsal alanda yaşayan çocuklar söz konusu işler dolayısıyla fiziksel ve ruhsal açıdan olumsuz etkilenmekte, hastalanmakta ya da sömürüye maruz kalmaktadır.¹⁹ Kişisel yatkınlık ve yetenekleriyle birlikte psikolojik gelişimleri

dikkate alınmadan çalışmak zorunda bırakılan çocuk işçilerin yaşadıkları travmalar onları toplumdan soyutlamaktadır. Ayrıca çalışmak zorunda kalan çocuklarda madde bağımlılığının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Dünyanın güvensiz ve iyi bir yer olmadığı hissine kapılan bu çocukların diğer çocuklara nazaran suça eğilimlerinde bir artış olduğu da yapılan araştırmalarda ortaya çıkan sonuçlardan bir tanesidir. Yine yapılan birçok araştırma, çocukluk döneminde yoksul olan kesimin ilerleyen yaşlarda da yoksullukla karşı karşıya kaldığını göstermiş, vuku bulan bu kısır döngünün ciddi toplumsal riskleri tetiklediği ifade edilmiştir.

SONUÇ

❖ Bir toplumun gelişmişliğinin en önemli göstergelerinden olan “çocukların durumu” meselesi, dünya genelinde ne yazık ki sıkıntılı bir görünüm arz etmektedir. Toplumsal hayatın sağlıklı bir şekilde ilerlemesi ve şekillenmesinde mihenk taşı olan çocuk, modern olarak adlandırılan 21. yüzyılda hâlâ şiddet, cinsel istismar, kötü muamele ve benzeri yüz kızartıcı durumlarla karşı karşıya kalmaktadır. Ayrıca korunmaya ve bakıma muhtaç oldukları defaatle tekrar edilen çocuklar, değişen ve dönüşen dünyayla birlikte taktikleri ve usulleri de farklılaşan savaş ortamlarına ve bu ortamların fiziksel, psikolojik, zihinsel ve ahlaki gelişimlerini zedeleyici varyasyonlarına da şahitlik etmektedir. Söz konusu bu mecburi ve utanç verici şahitlik, onların bedenî ve ruhi gelişimlerinde ciddi hasara neden olmakta; bu hasar, içerisinde bulundukla-

rı toplumun geleceğine ilişkin dinamikleri de olumsuz etkilemektedir.

İnsan, özel anlamda çocuklarla alakalı olarak sebebiyet verdiği bu yıkıma yine kendi eliyle çözüm bulmak zorundadır. Çünkü modern toplum ve modern toplumun düzenleyici erkleri, çocuğun fiziki, psikolojik, zihinsel ve ahlaki gelişimi için uygun koşulların sağlanmasında en temel sorumlulardan biridir. Söz konusu bu sorumluluk bilincinde olan kişi ve yapılar, çocukların ihlal edilen haklarına ilişkin türlü yollarla çözüm arayışına girmiştir. Bu arayışın bir ürünü de bütün ülkelerin karşı karşıya kaldığı sosyal, iktisadi, hukuki ve çevresel sorunlara çözüm üretmek amacıyla BM tarafından yayımlanan 191 ülkenin taraf olduğu “Binyıl Bildirgesi”dir. “Binyıl Kalkınma Hedefleri” olarak isimlendirilen bu hedefler, küresel, bölgesel ve ulusal düzeylerde ortak bir

değerlendirmenin ve anlayışın gelişmesi için konulan amaçları içermektedir.

Mutlak yoksulluk ve açlık sınırının altında yaşayan kişi sayısının yarıya indirilmesi, dünyadaki her bireyin ilköğretimini tamamlaması, toplumsal hayatta cinsiyet eşitliğinin öne çıkarılması, beş yaş altı çocuk ölümlerinin ve gebelik esnasında anne ölüm oranlarının azaltılması ile dünya toplumlarını tehdit eden salgın hastalıkların yayılmasının önlenmesi, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması, yardımların artırılarak borç yükünün azaltılması gibi maddelerden oluşan bu milenyum hedeflerinin 1990 yılından başlayarak 2015 yılına kadar, 25 yıllık bir süre içerisinde gerçekleştirilmesi planlanmıştır.

İnsanlığın içerisinde bulunduğu türlü yıkımların giderilmesi adına konmuş olan hedeflere rağmen bugün ne yazık ki 1,2 milyar insan hâlâ yoksulluk içerisinde yaşamaktadır. Dünyanın çeşitli bölgelerinde çıkan savaşlar yüzünden birçok insan vatanlarından, evlerinden göç etmek zorunda kalmıştır. Savaş sebebiyle pek çok kadın ve çocuk hayatını kaybetmiş, sağ kurtulmayı başaran kadın ve çocuklar da istismarın her türüne maruz kalmaya devam etmiştir.

Hazırlanan bu rapor kapsamında bahsedilen tüm sorunlar ile özel anlamda çocuk hak ihlalleri sorununu toplumların iktisadi kalkınmalarını sağlamadan, kişi başına düşen millî geliri arttırmadan, sosyal devlet anlayışını uluslararası are-

25 yıllık zaman dilimi içerisinde gerçekleştirilmesi amaçlanan bu hedeflere ulaşım, sayısal verilerle şu şekildedir:

- ❖ Yoksulluk oranı 1990 ve 2010 yılları arasında yarı yarıya azaldı; ancak 1,2 milyar insan hâlâ aşırı yoksulluk içinde yaşıyor.
- ❖ 2000’li yılların başlarında kayda değer bir ilerleme sağlanmış olsa da okulu bırakan çocuk sayısını azaltma konusundaki ilerlemeler belirgin şekilde yavaşladı.
- ❖ Kadınlar kota sisteminin desteğiyle parlamentolarda daha fazla güç sahibi oldu.
- ❖ Önemli gelişmeler yaşanmasına rağmen dünya hâlâ çocuk ölüm oranının azaltılması konusunda “Binyıl Kalkınma Hedefinde” geride kaldı.
- ❖ Anne ölüm oranını azaltmak için çok daha fazla ilerleme kaydedilmesi gerekiyor. Yoksulluk ve eğitimsizlik ergenlik çağında doğum oranının yüksek olmasına neden oluyor.
- ❖ Hâlâ çok sayıda AIDS vakası görülüyor.
- ❖ Her yıl milyonlarca hektar ağaç yok olurken küresel sera gazı salımı da her geçen gün artıyor.
- ❖ Çocuk istismarını önlemek için resmî kalkınma yardımları en yüksek seviyeye ulaştı ve geçen iki yıldaki gerilemeyi tersine çevirdi.

Çocuğun fiziksel, ruhsal, ekonomik ve manevi olarak korunması için yasal önlemlerin yanı sıra toplumun bilinçlendirilmesi, desteklenmesi ve güçlü bağlarla birbirine sıkı sıkıya bağlanması temin edilmelidir.

nadaki devletler arasında hâkim kıl-
madan, toplumların, özellikle kadın-
ların ve çocukların eğitim seviyeleri-
ni yükseltmeden, insanları çocuk is-
tismarı hususunda bilgilendirip bi-
linçlendirmeden çözmek mümkün
görünmemektedir.

Tabiatı gereği temiz, savunmasız
ve aciz olan çocukların maruz kal-
dıkları söz konusu ihlallerin sadece
hukuki önlemler ve polisiye tedbir-
lerle çözümlenemeyeceği de açık-
tır. Bunların yanı sıra, toplumsal eği-
tim, ahlaki prensiplerin güçlendiril-
mesi ve aile değerlerinin korunma-
sından savaş, açlık ve yoksulluğun
önlenmesine kadar geniş yelpaze-
de önlemler alınması zorunlu gö-
rünmektedir.

Savaşlar nedeniyle vatanlarından
olan ve hayatta kalabilmek için ken-
dilerine yeni bir yurt arayan insanla-
rın, çoluk çocuk, kadın, yaşlı deme-
den bindikleri botlarda boğularak
yaşamlarını yitirmelerine kapsamlı
bir çözüm bulunmadan Avrupa yol-
larındaki çocukların istismarına çö-
züm bulunamayacaktır. Ya da Fran-
sa'nın mülteciler için kurduğu, an-
cak insan haysiyetine uymayan fi-
ziksel şartları içerisinde barındıran
Calais Mülteci Kampı'nda cinsel is-
tismara maruz kalan çocukların kur-
tuluşu, geçici önlemlerle sağlana-
mayacaktır. Veya İsrail işgali altın-
da bulunan Batı Şeria ve Gazze'de,
işgalci askerler tarafından istisma-
ra ve şiddete maruz kalan Filistin-
li çocukların sorunu işgal bitmeden
sona ermeyecektir.

Bu anlamda bakıldığında "Dünya-
nın Çocuk Karnesi"nin kırık notlar-
la dolu olduğu görülmektedir. Ayırı-
ca milenyum hedeflerinin de çocuk-
larla ilgili ilerlemeleri sağladığı kuş-
kuludur. Söz konusu hak ihlali soru-
nuna, toplumların yalnızca kendile-
rini ilgilendiren bir iç sorunmuş gibi

yaklaşılması sorunun çözümünü zor-
laştırmaktadır. Çocuğun maruz kal-
dığı istismarlara, şiddete ve çocu-
ğun savaş alanlarında asker olarak
kullanılmasına evrensel bir sorun
perspektifi ile yaklaşılmalıdır. Kendi
toplumlarında sağlıklı bireyler ola-
rak yetişmeleri için ailede başlaya-
cak bilinçlendirme süreci, eğitim ve
çalışma hayatındaki düzenlemeler-
le çocukları korumalıdır.

Yaşanan savaşlar esnasında, ab-
luka altına alınan bölgelere insani
yardımların ulaştırılmasını engelle-
yen devletlerin uyguladığı ekonomik
boyutlu yaptırımlar bir savaş suçu
olarak kabul edilmeli; yaptırımla-
rı uygulayan taraflar uluslararası
arenada cezalandırılmalıdır. Savaş
mağduru çocukların barındığı mül-
teci kamplarında, çocuğun sağlıklı
bir birey olarak yetişmesi için tüm
önlemler alınmalı, yalnız başına ka-
lan çocuğun herhangi bir istismara
maruz kalmaması için özel dikkat
gösterilmelidir. Savaşlardan etkile-
nen çocukların psikolojik olarak iyi-
leşmeleri için ilgililer tarafından ta-
kipleri yapılmalı, rehabilitasyon ça-
lışmalarına daha çok kaynak ve za-
man ayrılmalıdır. Çocuk işçi soru-
nunun çözümü de bu sorunun ya-
şandığı ülkelerdeki ekonomik refa-
hı sağlamaktan geçtiği için, bu konu
makro ekonomik kalkınma önlemleri
çerçevesinde ele alınmalıdır. Ekono-
mik geçim kaygısıyla aileleri tarafın-
dan çalıştırılan çocukların çalışma-
sını önlemek üzere kamunun sos-
yal yardım politikaları geliştirilerek
ailelere gelir desteği sağlanmalıdır.

Kısacası çocuğun fiziksel, ruhsal,
ekonomik ve manevi olarak korun-
ması için yasal önlemlerin yanı sıra
toplumun bilinçlendirilmesi, des-
teklenmesi ve güçlü bağlarla bir-
birine sıkı sıkıya bağlanması temin
edilmelidir.

SONNOTLAR

- ¹ Franz Kafka, *Dava*, 25. Baskı, çev. Ahmet Cemal, İstanbul: Can Yayınları, s. 12.
- ² Ali Naim İnan, *Çocuk Hukuku*, İstanbul (1968), s. 9.
- ³ G. Roma (1966), "John Dewey ve Çocukları Anlama", Cezmi Tahir Berklin, *Çocuk ve Sorun-
larımız*, s. 44.
- ⁴ 1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi, *Yetişkin Bilgileri Kitabı* 2, s. 18.
- ⁵ Hakan Ördek, PKK Terör Örgütüne Çocuk Katılımcıların Ülkelere Göre Dağılım Oranları, "PKK
Terör Örgütünün Çocukları Kullanma Usul ve Yöntemlerinin Analizi", 2014.
- ⁶ Ördek, Yıllara göre PKK Terör Örgütüne Çocuk Katılım Oranları, 2014.
- ⁷ <http://www.bik.gov.tr/tbmm-cocuk-askerleri-arastirdi-haberi-71108/>
- ⁸ [http://www.smh.com.au/good-weekend/girls-for-sale-indramayus-prostitution-production-li-
ne-20150223-13m8o9.html](http://www.smh.com.au/good-weekend/girls-for-sale-indramayus-prostitution-production-li-
ne-20150223-13m8o9.html)
- ⁹ F. Şahin, "Çocuk İstismarının Tanımı, Epidemiyolojisi ve Multidisipliner Yaklaşımın Önemi",
Çocuk İstismarı ve İhmaline Multidisipliner Yaklaşım, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi;
2006, s. 5-8.
- ¹⁰ Nur Yalçın, "Türkiye'de Çocuk İstismarı ve Çözüm Önerileri" (Yüksek Lisans Projesi), Beykent
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Anabilim Dalı Hastane ve Sağlık Ku-
rumları Yönetimi Bilim Dalı.
- ¹¹ IZD2 baz alınarak Dünya Bankası çalışanları, Olinto, Pedro ve diğer çalışanların tahminle-
ri. "The State of the Poor: Where are the poor, where is extreme poverty harder to end, and
what is the current profile of the world's poor?", World Bank, Economic Premise, Issue no.
125, October 2013, pp. 1-8.
- ¹² Dünya Bankası, "Dünya Gelişim Raporu", 2010, s. 378-379.
- ¹³ TÜİK, Çalışan Çocuklar Anketi, 2012: 19.
- ¹⁴ TÜİK 2013, s. 23.
- ¹⁵ TÜİK 2013, s. 41.
- ¹⁶ TÜİK 2013, s. 60.
- ¹⁷ Dünya Bankası: 2004: 3, "Küresel Ekonomik İnceleme", 2010:42.
- ¹⁸ TÜİK ve Dünya Bankası ortak araştırması, 2004, TÜİK Hane Halkı Bütçe Anketleri, 2002-
2008. *Mutlak yoksulluk*, hane halkı veya bireyin yaşamını sürdürebilecek asgari refah dü-
zeyini yakalayamaması durumudur. *Gıda Yoksulluğu*, bir ülkedeki hane halkı ya da bireyle-
rin yaşamını sürdürmek için belli bir dönemde alması gereken en az kaloriyi içerecek gıda
mallarına ulaşamaması durumudur. *Gıda ve Gıda Dışı Yoksulluk*, bir ülkedeki hane halkı ya
da bireylerin sosyal ve bireysel yaşamlarını sürdürebilecek türlü envanterlere ulaşamama-
sı durumudur.
- ¹⁹ Mesut Küçükcalay, Murat Ali Dulupçu, Ömer Turunç, *Dünyada ve Türkiye'de Çocuk İşgücü İs-
tihtaminin Sorunları ve Önlenmesi*, 2000, ss. 103-104.

Dünyanın içerisinde bulunduğu mevcut kaotik durum, devletlerin emperyalist hedefler doğrultusunda izlediği politikalar sebebiyle çıkan savaşlar ve iç çatışmalar, fitraten savunmasız olan çocuklarda onarılmaz fiziksel ve psikolojik yıkımlara yol açmaktadır. Hegemon olma isteğinin bir sonucu olan bu savaşlara maruz kalan bölgelerde yaşayan halklar, uzun vadede açlık, yoksulluk, salgın hastalıklar gibi istenmeyen durumlarla karşı karşıya kalmaktadır. Beslenme, barınma, giysi, temiz içme suyuna erişim ile hastalıkların önlenmesi için gerekli tıbbi desteği almada karşılaşılan zorluklar o bölgelerde yaşayanlarda, özellikle de en savunmasız grup olan çocuklar üzerinde fiziksel ve psikolojik anlamda örseleyici etkiler bırakmaktadır. Bu raporda, söz konusu durumlar genel anlamda toplum, özel anlamda da çocuklar üzerinden ele alınmaktadır. Yüzyıllardır devam eden savaşlar neticesinde ortaya çıkan bu sosyal, ekonomik, politik ve kültürel hak ihlalleri ile yaşanan veya yaşanması muhtemel toplumsal kırılmalara dair dünya toplumlarının kırık notlarla dolu karnesi gözler önüne serilmeye çalışılmaktadır.

www.insamer.com
info@insamer.com

INSAMER
İNSANI VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

